

PELYNĚK ČERNOBÝL – SILNĚ ALERGENNÍ PLEVEL

Pelyněk černobýl se dnes vyskytuje hojně po celém území České republiky. Šíření plevelu podporuje špatná péče o nezemědělskou půdu a též nedostatečná kvalita zpracování půdy zemědělské. Ochrana proti jeho šíření spočívá ve správném využití komplexu preventivních a přímých opatření.

Pelyněk černobýl (*Artemisia vulgaris*) taxonomicky náleží do čeledi hvězdnicovité (Asteraceae) a je též známý pod lidovými názvy černobýl, peluň, peluň či bylina sv. Jana.

POPIS DRUHU

Jedná se o vytrvalou, slabě nepříjemně páchnoucí bylinu, která dorůstá výšky 60 až 120 cm, přičemž výška rostliny bývá významně ovlivněna zpracováním půdy a aplikováním herbicidem. Z listových růžic vyrůstají brzy zjara plodné i neplodné, latnaté větvené, přímé, černofialově až tmavě zbarvené hranaté lodyhy. Tento plevelný druh vytváří mohutné a trsnatě rozložené rostliny. Jedná se o morfologicky i fyziologicky proměnlivý plevel, který tvoří mnoho ekotypů, výrazně se od sebe lišících. V půdě vytváří oddenek se svazčitými kořeny a slabšími kořenovými výběžky s kořeny, které jsou rozprostřeny převážně v orniční vrstvě. Listy jsou střídavé, dosti proměnlivé, v obrysu široce vejčité, dolní krátce řapíkaté, 1x peřenoklané až lyrovitě peřenodílné s jedním až dvěma jařmy úkrojků s tří- až pětilaločným terminálním úkrojkem. Lodyžní listy jsou menší, ouškatě přisedlé, se špičatými, hluboce laločnatými úkrojky; horní listy jsou podvinuté s celokrajnými úkrojky, na lici jsou lysé a na rubu tenké běloplstnaté.

Pelyněk černobýl kvete od července do září a jeho pyl patří mezi velmi silné alergen. Drobné, krátce stopkaté úbory

(2,5 až 3 mm široké) jsou uspořádány v husté latě s jednoduchými kopinatými listeny. V jednom úboru je obvykle 15 až 30 žlutých až červenohnědých květů, trubkovitých, zpravidla oboupohlavných, někdy se však na okraji úborů mohou nacházet květy pouze jednopohlavné, samičí. Plodem rostliny jsou drobné nažky, asi 2,8 mm dlouhé, matné, hnědožluté, v obrysu vejčité kopinaté, dole zúžené.

NÁROKY NA STANOVIŠTĚ

Pelyněk černobýl je původním euroasijským druhem, který se postupně rozšířil do Severní Ameriky, Jižní Ameriky a Austrálie. Je velmi adaptabilní rostlinou, kterou lze nalézt v podhůří Himálaje či ve velmi teplých oblastech Jižní Ameriky. V minulosti tento druh nebyval na našem území řazen mezi významné polní plevely, ale s rozvojem minimalizačních technologií zpracování půdy a v důsledku nedostatečné péče o nezemědělskou půdu se hojně rozšířil na celém území naší republiky, od nížin až do horského pásma. Lze jej nalézt na všech půdách, především v blízkosti obydlí, u cest, na rumišťích, náspech, mezích, loukách, pastvinách apod., odkud se snadno šíří na pole, do zahrad, trávníků, parků a ostatních kultur. Velmi nepříjemný je ve víceletých píceňkách, jež značně potlačuje a jeho dřevnatějící lodyhy snižují kvalitu píce. Vyhovují mu zejména vlhké, v létě vysychavé půdy; půdy s dobrou záso-

Pelyněk černobýl vytváří mohutné rostliny

bou živin, především dusíku. Jedná se o velmi významnou rostlinu ruderalních stanovišť, kdy se na těchto plochách stává dominantním druhem zejména ve druhém až čtvrtém roce vývoje vegetace poté, co potlačí počáteční sukcesní stadia vegetace, tvořená jednoletými a dvouletými rostlinnými druhy.

Pelyněk černobýl se rozmnožuje generativně i vegetativně. Na jedné rostlině může dozrát až několik desítek tisíc nažek, které jsou již po uzrání dobře klíčivé, nejlépe na povrchu nebo velmi mělce v půdě (do 1 cm), avšak svoji klíčivost poměrně brzy ztrácejí (po dvou až třech letech). Nažky pelyňku jsou velmi lehké, tudíž jsou snadno přenášeny zejména větrem (anemochorně), dále pak vodou (hydrochorně), půdou, komposty, nářadím apod. Plevel se rozmnožuje vegetativně z podzemních pupenů na lodyhách nebo podzemních výhonech, přičemž

většina těchto výhonů je uložena v ornici (v hloubce 7 až 18 cm).

MOŽNOSTI OCHRANY

V rámci opatření proti šíření pelyňku černobýlu je důležité zamezit šíření nažek z okrajů cest, zanedbaných úhorů, stavebních parcel apod. na zemědělsky obhospodařovanou půdu sečením plevelu nebo aplikací herbicidních přípravků. Přesto jsou rostliny pelyňku po posečení v červnu schopny ještě do konce vegetace vytvořit nové lodyhy o výšce až 50 cm včetně generativních orgánů. Na orné půdě lze regulovat tento druh kvalitním zpracováním půdy, především na souvratích a okrajích pozemku. Klasická kombinace podmítky a následné orby dokáže zajistit spolehlivou regulaci klíčících rostlin plevelu, ale též částečně potlačí dospělé rostliny v důsledku intenzivnějšího rozrušení trsů. Většina běžných herbicidních přípravků dokáže spolehlivě potlačit pouze klíčící rostliny pelyňku. Prerostlé rostliny a rostliny vzniklé vegetativním množением jsou dobře potlačovány pouze růstovými herbicidy. Tento plevelný druh mj. napadá bejломorka pelyňková (*Lasioptera artemisiae*), která do lodyh klade vajíčka a následný vývin larev uvnitř stonku na něm způsobuje nevzhledné výdutě (hálky), avšak bez většího dopadu na vývoj rostlin. ■

Dr. Ing. Zdeněk Chromý
ÚKZÚZ Brno
Foto Christian Fischer